Голас Радзімы

№ 27 (2013)
2 ліпеня 1987 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Лета — найбольш спрыяльная пара для выступленняў традыцыйнага тэатра лялек «Батлейка». Менавіта ў цёплыя сонечныя дні выпраўляюцца ў вандроўкі па навакольных вёсках самадзейныя артысты з Залескага Дома культуры, што на Смаргоншчыне. Спектаклі яны наладжваюць не толькі ў клубах, але і проста на вясковай вуліцы, на кірмашы. Вясёлыя і дасціпныя інтэрмедыі, сцэнкі з мясцовага жыцця з вялікай цікавасцю глядзіць публіка.

(Артыкул пра «Батлейку» чытайце на 6-й стар.).

ПРЫВІТАЛЬНАЕ СЛОВА М. С. ГАРБАЧОВА

ўдзельніцам Сусветнага кангрэса жанчын

«К 2000 году — без ядзернай зброі! За мір, роўнасць, развіццё!» Пад гэтым дэвізам у Маскве з 23 па 27 чэрвеня праходзіў Сусветны кангрэс жанчын.

Ён сабраў пасланцоў 154 краін, больш чым 800 нацыянальных арганізацый. Людзі розных палітычных поглядаў, перакананняў, сацыяльнага паходжання вялі адкрытыя нефармальныя дыскусіі і дыялогі ў васьмі тэматычных камісіях і трох цэнтрах. Кангрэс адлюстраваў у сваёй рабоце імкненне жанчын змагацца за бяз'ядзерны свет, стварыць яго такім, каб ён не ведаў больш голаду, хвароб, галечы, каб прынцып сапраўднай роўнасці жанчын увасабляўся ў жыццё ўсюды і як мага хутчэй.

У першы дзень работы Сусветнага кангрэса жанчын да яго ўдзельніц звярнуўся з прывітальным словам Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. Тэкст яго выступлення мы публікуем з невялікімі скарачэннямі.

Паважаныя госці!

Дарагія сябры, таварышы!

Высакародныя і гуманныя мэты вашага кангрэса—зберагчы і зрабіць больш справядлівым жыццё на планеце. Сёння гэта надзённая задача і сусветнай палітыкі.

На падыходзе да трэцяга тысячагоддзя чалавецтва абавязана бясстрашна і цвяроза ацаніць мноства няпростых праблем. Гэта — і збядненне энергетычных рэсурсаў, і голад, галеча дзесяткаў, соцень мільёнаў людзей, і дрэннае экалагічнае становішча, якое закранае ледзь ці не ўсе краіны; даўнія, а цяпер яшчэ і новыя грозныя хваробы. Але ўсе гэтыя і іншыя праблемы міжнароднага маштабу так або інакш звязаны з задачай ліквідацыі пагрозы ядзернай вайны. Без руху да бяз'ядзернага, ненасільнага свету — няма дарог да прагрэсу чалавецтва. Тут ключ да таго, каб справіцца з выклікамі, якія кідае нам няпросты, драматычны і многаабяцаючы час.

Нікому з нас не дадзена перапісаць гісторыю з яе лютымі войнамі, саперніцтвам дзяржаў, класаў, людзей, з узлётамі і падзеннямі чалавечага духу, з усімі яе трагедыямі і трыумфамі. Але гэта — гісторыя чалавецтва падзеленага, чалавецтва, якое не ўсведамляла сваёй агульнасці.

Цяпер настаў момант, калі пры ўсёй разнастайнасці сучаснага свету і безумоўным праве кожнага народа на самастойны выбар усе абавязаны лічыцца з цэласнасцю сусветнага супольніцтва, засвоіць, што ад нас, ад цяперашняга пакалення, залежыць — быць або не быць жыццю на Зямлі.

Ваш кангрэс — уражальнае праяўленне растучага ўсведамлення людзьмі ў розных краінах іх асабістага дачынення да таго, што адбываецца ў свеце.

Людзі стаміліся ад прыгнятаючага чакання катастрофы. Расце разуменне, што адвесці небяспеку можна, толькі працягнуўшы адзін аднаму рукі праз непазбежныя ідэалагічныя, эканамічныя, палітычныя перагародкі, якія падзяляюць дзяржавы. І павінен сказаць, што іменна жанчыны больш поўна, эмацыянальна, востра ўспрымаюць абсалютны прыярытэт захавання міру над усім астатнім.

Старадаўняя прытча гаворыць: тры галоўныя каштоўнасці ёсць на свеце. Хлеб надзённы, які дае жыццёвую сілу і здароўе. Мудрасць, якая заключана ў кнігах і забяспечвае сувязь часоў. І жанчына, не дазваляючая абарвацца ніці жыцця. Лепшыя розумы ва ўсе часы падкрэслівалі міратворчую ролю жанчыны, яе здольнасць астудзіць разгарачаныя галовы, надаць высакароднасць жорсткаму сэрцу. І не дзіўна, што іменна ў жанчынах, якім прыродай прызначана захоўваць і працягваць чалавечы род, ідэя міру набывае сёння свайго самага бескарыслівага, самаадданага і масавага абаронцу. Энергічныя, страсныя антываенныя ініцыятывы і выступленні жаночых арганізацый і рухаў сталі неад'емнай асаблівасцю грамадска-палітычнага клімату.

Міжнародны жаночы рух прыметна ўмацаваў патэнцыял міру і добрай волі. Ён прымусіў сябе слухаць. Гэта—рэальны фактар палітыкі.

Тое, што жанчыны даюць грамадству і што ў стане яму даваць, залежыць і ад здольнасці грамадства даць жанчыне рэальныя правы, сацыяльную абарону, забяспечыць ёй належнае сацыяльнае самаадчуванне. Ступень эмансіпацыі жанчыны — натуральная мерка эмансіпацыі ўсяго грамадства. «Не можа быць, няма і не будзе сапраўднай «свабоды», пакуль няма свабоды для жанчыны ад прывілей па закону на карысць мужчыны», — гэта словы У. І. Леніна. Да іх бы я дадаў, што становішча жанчыны — барометр дэмакратызму любой дзяржавы, паказчык павагі правоў чалавека ў ёй.

Жанчыны ва ўсім свеце справядліва патрабуюць, каб іх голас быў пачуты і воля ўлічвалася ў прыняцці важнейшых дзяржаўных рашэнняў. Яны жадаюць бачыць, адчуваць, што грамадства цэніць іх працу, іх здольнасці, мае патрэбу ў іх жыццёвай мудрасці, іх сардэчным цяпле і вялікадушнасці. Яны хочуць быць упэўнены, што іх сем'і ніколі не будуць пакінуты ў бядзе, што ім будуць гарантаваны самыя неабходныя ўмовы для нармальнага жыцця, што іх дзеці атрымаюць адукацыю, а захварэўшаму дзіцяці заўсёды будзе аказана дапамога.

Вам, напэўна, цікава ведаць, як мы глядзім на ўсе гэтыя праблемы ў сябе ў краіне, што робім для іх вырашэння.

Хутка савецкія людзі адзначаць 70-годдзе сваёй вялікай рэвалюцыі. Многае ў чалавечай гісторыі яна зрабіла ўпершыню. **Упершыню** адкрыла дарогу да такой цывілізацыі, у якой няма эксплуатацыі, няма галодных і абяздоленых, няма беспрацоўя і непісьменнасці. **Упершыню** працоўны народ атрымаў магчымасць будаваць грамадства ў сваіх інтарэсах. **Упершыню** ўсе нацыі і нацыянальнасці сталі раўнапраўнымі і стварылі унікальнае інтэрнацыянальнае супольніцтва. **Упершыню** паявілася дзяржава, зацікаўленая ў духоўным росце кожнага свайго грамадзяніна, у яго свядомай палітычнай актыўнасці. І ні адна дзяржава, ні адно дэмакратычнае заканадаўства да 1917 года не зрабіла для жанчыны і палавіны таго, што зрабіла Савецкая ўлада ў першыя ж месяцы свайго існавання.

Жанчына ў СССР сапраўды мае роўныя з мужчынам правы, а ў чымсьці — нават большыя. Ніякай дыскрымінацыі ў аплаце працы. Аднолькавыя ўмовы для атрымання адукацыі, для службовай кар'еры, для ўдзелу ў дзейнасці партыі, ва ўрадавых і мясцовых органах улады. Жанчыны працуюць ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі, яны дамінуюць у такіх сферах, як ахова здароўя, асвета, культура. Больш таго: сярод спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй жанчыны складаюць у нас 60 працэнтаў.

Ці можна са сказанага заключыць, што ўсё ў нас тут у парадку? З усёй шчырасцю скажу вам: не.

Некаторыя недахопы, як бывае і ў асобных людзей,—прадаўжэнне добрых якасцей нашага грамадства. Актыўны і раўнапраўны ўдзел жанчыны ў грамадскай вытворчасці, у палітычнай, навуковай і культурнай дзейнасці ўзнялі аўтарытэт жанчыны, яе самапавагу, пачуццё годнасці, незалежнасці ад мужчыны. Але гэта не заўсёды суправаджалася аблягчэннем у выкананні ёю сваіх спрадвечных функцый — маці, жонкі, выхавальніцы. Некаторыя праблемы абвастрыліся з-за недахопаў у сферы абслугоўвання і гандлю. Сацыяльная нагрузка на жанчыну, такім чынам, узрасла.

Вы, вядома, ведаеце, што наша грамадства перажывае надзвычай цікавы і вельмі складаны перыяд глыбокіх перамен. Мы называем гэта перабудовай.

Перабудова дазволіць па-сапраўднаму раскрыць патэнцыял сацыялізму. Уцягваем у яе ўсе слаі народа. Даём простор ініцыятыве, творчасці, талентам, здольнасцям. Кожнаму знойдзецца і справа, і месца ў гэтай вялікай рабоце. І ўсе мы працягваем вучыцца і вучыць адзін аднаго працаваць ва ўмовах перабудовы. Размова ідзе аб тым, каб надаць якасна новае аблічча сацыялістычнаму ладу, развіць закладзеныя ў яго прынцыповай аснове гуманізм, павагу да годнасці чалавека, узняць на новую ступень званне грамадзяніна сацыялістычнай Айчыны. Робім гэта праз шырокую дэмакратызацыю.

І не так ужо проста мы прыйшлі да новага мыслення. Яно нарадзілася не толькі з патрэбнасці па-сучаснаму вырашаць і па-сапраўднаму вырашыць нашы ўнутраныя праблемы. Яно—пошук адказу на выклік, які кідае ўсяму чалавецтву час. Гэта грозны выклік, з якім сутыкацца яшчэ не даводзілася.

Канец XX стагоддзя стаў пераломным у гісторыі цывілізацыі. Беспрэцэдэнтнае развіццё навукі і тэхнікі зрабіла якасны пераварот у ваеннай справе: людзі абзавяліся зброяй, здольнай, калі нават узарвецца толькі малая яе частка, ператварыць планету ў папялішча. Не дапусціць гэтага—стала прыярытэтнай задачай.

Але тут ёсць і іншы бок. Амаральна захапляцца навукова-тэхнічным прагрэсам, закрываючы вочы на тое, што плёнам яго карыстаецца толькі нязначная частка жыхароў Зямлі. Сотні мільёнаў не ядуць удосталь, не ўмеюць чытаць і пісаць, а то і не маюць даху над галавой. І самае страшэннае—дзеці, якія штодзённа паміраюць ад знясілення, хвароб, адсутнасці самага неабходнага. І гэта ў канцы XX стагоддзя—веку электронікі і «зялёных рэвалюцый», палётаў у космас і сапраўды неабмежаваных магчымасцей накарміць, адзець, абучыць некалькі мільярдаў людзей. Але гэтыя магчымасці не проста мала і дрэнна выкарыстоўваюцца. Імперыялізм накіроўвае іх супраць чалавека. І таму з-за навязанай ім гонкі ўзбраенняў навукова-тэхнічны прагрэс пакуль што яшчэ вельмі дорага абыходзіцца людзям. Расце разрыў паміж невялікай колькасцю развітых дзяржаў і дзесяткамі краін у Азіі, Афрыцы, Лацінскай Амерыцы. Катастрафічных памераў дасягнула іх фінансавая запазычанасць, якая ёсць не што іншае, як вынік эгаістычнай, сапраўды грабежніцкай дзейнасці банкаў і карпарацый капіталістычнай «поўначы».

У выніку небяспека для ўсяго чалавецтва, параджаемая неэквівалентным абменам і эксплуатацыяй адсталай часткі свету, ужо супастаўмая з усеагульнай ядзернай і экалагічнай пагрозай.

Інакш кажучы, раззбраенне для развіцця, давер'е і супрацоўніцтва — вось «тры кіты», на якіх толькі і можна ісці ў будучыню. Альтэрнатывы ўжо няма.

Разуменне гэтага пранікае ў шырокія масы, у палітычна ўплывовыя сферы. І што самае важнае—яно трансфармуецца ў актыўныя пазіцыі, у арганізаваныя дзеянні—супраць гонкі ўзбраенняў, у падтрымку канкрэтных ініцыятыў, якія дазваляюць дагаворвацца аб зніжэнні ваеннай пагрозы. Напамінанні ўрадам аб іх адказнасці перарастаюць у дэманстрацыю недавер'я да тых, хто ўхіляецца ад сваёй адказнасці, хто па-ранейшаму не хоча лічыцца з рэальнасцямі.

Усё цяжэй становіцца палохаць «савецкай пагрозай», апраўдваць ёю гонку ўзбраенняў і зацягванне перагавораў. Ёсць сілы ў свеце—вы аб іх ведаеце,—якіх такія перамены не задавальняюць.

І гэтыя сілы ўжо дзейнічаюць, каб паставіць заслон працэсу давер'я ў міжнародных адносінах.

За апошнія два гады Савецкі Саюз выступіў з прапановамі практычна па ўсіх пытаннях раззбраення. У адказ мы скрозь і ўсюды чуем: добра, але няхай Саветы пацвердзяць словы справамі.

Скажу так: рэалістычная палітыка патрэбна не толькі нам. Яна патрэбна ўсім дзяржавам, усім народам, у тым ліку— амерыканскаму. А яна прадугледжвае як мінімум сур'ёзныя адносіны да прапаноў другога боку—наколькі яны канструктыўныя, ці ўлічваюць інтарэсы партнёра, думку грамадскасці, вывады навукі. На жаль! У адказ на нашы ініцыятывы мы, як правіла, атрымліваем або імгненную адмову, або дагматычнае пацвярджэнне старых пазіцый. Значыць, тут з рэалізмам у палітыцы—не ўсё ў парадку. А свет мае патрэбу і патрабуе палітыкі рэальных спраў.

Калі сумленна паглядзець, як суадносяцца слова і справа ў адносінах Усход—Захад, якая атрымаецца карціна?

Савецкі Саюз, кіруючыся новым мысленнем, будуе сваю знешнюю палітыку так, каб спыніць гонку ўзбраенняў, ліквідаваць ядзерную пагрозу, аздаравіць абстаноўку. А Злучаныя Штаты працягваюць рабіць стаўку на сілу зброі і расшырэнне сферы ваеннага саперніцтва, уключаючы космас.

Савецкі Саюз 18 месяцаў трымаў аднабаковы мараторый на ядзерныя выпрабаванні. Гэта — справа, а не словы. ЗША таксама адказалі справай — нарошчваннем выбухаў у Невадзе.

Савецкі Саюз прапанаваў 15 студзеня 1986 года праграму паэтапнай ліквідацыі ядзернай і іншай зброі масавага знішчэння к канцу стагоддзя. Што нам адказалі?— Што свет без ядзернай зброі наогул немагчымы, што гэта — утопія, і зноў пакляліся ў вернасці дактрыне «ядзернага стрымлівання».

Мы спынілі вытворчасць хімічнай зброі і будуем завод па яе знішчэнню. Гэта — справа, а не словы. Чым адказвае НАТО? — Планамі вытворчасці і размяшчэння бінарнай зброі.

Іменна дзякуючы таму, што Савецкі Саюз справай даказаў сваю гатоўнасць улічваць занепакоенасці партнёраў, стаў магчымы пазітыўны вынік Стакгольмскай канферэнцыі па мерах давер'я.

Сустрэча ў Рэйк'явіку, якую мы прапанавалі, магла азнаменаваць гістарычны пералом у пытаннях раззбраення. Але драматычны дыялог не вырашыўся дагаворанасцю. Рашаючы крок не быў зроблены. Таму, што для ЗША ён азначаў бы адмову ад падрыхтоўкі «зорных войнаў», ад курсу на ваенна-стратэгічную перавагу над Савецкім Саюзам.

Колькі шуму было — і ён працягваецца — аб кантролі. Савецкі Саюз публічна і за сталом перагавораў выступіў за самыя строгія меры кантролю, уключаючы міжнародныя, і інспекцыю на месцах. І што ж Захад? Зноў — словы аб важнасці кантролю. Але ўжо суправаджаемыя агаворкамі, сэнс якіх ахаваць ад яго прыватны ваенны бізнес і базы на чужых тэрыторыях.

Калі грамадскасць, палітычныя дзеячы, вучоныя звярнуліся да нас з просьбай вычленіць ракеты сярэдняй дальнасці з рэйк'явікскага «пакета», мы адказалі справай: пайшлі на такі крок. Больш таго, згадзіліся ліквідаваць і аператыўна-тактычныя ракеты ў Еўропе. Пасля мнагамесячных затрымак і «ўтрэсванняў» натаўцы як быццам даюць станоўчы адказ. Але наступныя затым растлумачэнні — і ў заявах, і па дыпламатычных каналах — насцярожваюць. Зноў, як гэта ўжо не раз бывала, мы бачым спробы адступіць ад таго, аб чым было ўмоўлена паміж Масквой і Вашынгтонам на палітычным узроўні. Зноў перад намі выстаўляюць патрабаванні, якія ідуць уразрэз з прынцыпам раўназначнай бяспекі. Паклоны ў бок непапраўных мілітарыстаў, якія не жадаюць мірыцца з магчымасцю заключэння першага пагаднення аб ядзерным раззбраенні, указваюць на вельмі вялікую залежнасць амерыканскай адміністрацыі ад мілітарысцкіх груп.

У чэрвені якраз споўніўся год з часу будапешцкай ініцыятывы краін Варшаўскага Дагавора. Яны прапанавалі НАТО разабрацца ў пытаннях звычайнай зброі і ўзброеных сіл ад Атлантыкі да Урала, сесці за стол перагавораў і дагаварыцца скараціць і адно і другое на чвэрць у пачатку 90-х гадоў, а потым яшчэ больш. У адказ у краінах НАТО загаварылі аб неабходнасці для іх укладваць больш грошай у вытворчасць і ўдасканаленне звычайных узбраенняў.

Месяц назад у Берліне на нарадзе Палітычнага кансультатыўнага камітэта ўдзельнікі Варшаўскага Дагавора дакладна выклалі сваю ваенную дактрыну, якая падпарадкавана задачы недапушчэння вайны — як ядзернай, так і звычайнай, арыентавана на разумную дастатковасць у аб'ёмах і характары ўзбраенняў і ўзброеных сіл і прызначана выключна для мэт абароны. Яны запрасілі НАТО абмеркаваць і супаставіць на высокім узроўні дактрыны абодвух блокаў і дагаварыцца аб тым, каб выключыць саму ваенна-тэхнічную магчымасць нападу адных на другіх. Яснага адказу мы не маем.

Такая сітуацыя. Такія словы і справы. Я павінен быў сказаць вам аб гэтым, таму што любы рух за мір у наш час не можа адхіляцца ад «канкрэтыкі» ваеннай небяспекі ў кожны даны момант. Іменна таму, дарэчы, такую вагу набылі цяпер на вагах міру і вайны прафесіянальныя арганізацыі—вучоных, урачоў, былых ваенных. Іх кампетэнтнасць дазволіла ім стаць ужо неадхільным фактарам цяперашняй расстаноўкі сіл.

ЯК ВЫБІРАЕЦЦА І ПРАЦУЕ СУД У СССР

ПРАВА НА СПРАВЯДЛІВАСЦЬ

21 чэрвеня 1987 года ў Беларусі прайшлі выбары народных суддзяў раённых (гарадскіх) народных судоў. У сувязі з гэтым рэдакцыя звярнулася да дэкана юрыдычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна, доктара юрыдычных навук, прафесара Валерыя ЦІХІНІ з просьбай адказаць на некаторыя пытанні, якія цікавяць нашага зарубежнага чытача.

— Валерый Гур'евіч, першае пытанне, натуральна, аб тым, як, у якім парадку ў нас выбіраюцца суддзі?

— У нашай краіне ўсе суддзі выбіраюцца. Гэты важны прынцып арганізацыі савецкай судовай сістэмы ўпершыню заканадаўча быў замацаваны ў Дэкрэце аб судзе № 1 ад 22 лістапада 1917 года, г. зн. у першыя дні пасля здзяйснення сацыялістычнай рэвалюцыі.

Па дзеючаму заканадаўству народныя суддзі раённых (гарадскіх) судоў выбіраюцца грамадзянамі раёна (горада) на падставе ўсеагульнага, роўнага і прамога выбарчага права пры тайным галасаванні тэрмінам на пяць год. Вышэйстаячыя суды выбіраюцца адпаведнымі Саветамі народных дэпутатаў: абласныя суды—абласнымі Саветамі народных дэпутатаў, Вярхоўны Суд БССР—Вярхоўным Саветам Беларускай ССР. Суддзі ваенных трыбуналаў выбіраюцца Прэзідыумам Вярхоўнага Савета СССР. Вышэйшы судовы орган нашай краіны—Вярхоўны Суд СССР выбіраецца Вярхоўным Саветам СССР.

У той жа час у многіх буржуазных краінах суддзі не выбіраюцца, а назначаюцца. Так, у Англіі ў адпаведнасці з Законам аб судах 1971 года акруговыя суддзі назначаюцца каралевай з ліку асоб, рэкамендаваных лорд-канцлерам.

— Якія патрабаванні прад'яўляюцца да кандыдатаў у суддзі?

— Суддзёй можа быць выбраны любы грамадзянін СССР, які мае выбарчае права і дасягнуў да дня выбараў 25 гадоў. Якіх-небудзь іншых патрабаванняў да кандыдатаў у суддзі закон не прад'яўляе. Вядома, гэта не азначае, што пры вылучэнні ў органы правасуддзя не ўлічваюцца палітычныя і дзелавыя якасці таго ці іншага кандыдата, наяўнасць спецыяльнай адукацыі і жыццёвага вопыту. Ажыццяўленне правасуддзя—складаная і вельмі адказная дзейнасць. Яна патрабуе глыбокіх ведаў, прафесіянальных навыкаў, умення працаваць з людзьмі і да т. п. Судзіць іншага мае права толькі той, чыё сумленне чыстае і бездакорнае. Таму кандыдат у суддзі павінен мець высокія маральныя якасці.

— Вядома, што ў народных судах грамадзянскія і крымінальныя справы разглядаюцца ў складзе старшынствуючага (прафесіянальнага суддзі) і двух народных засядацеляў. Хацелася б больш падрабязна даведацца пра гэтых прадстаўнікоў народа.

— Народныя засядацелі раённых (гарадскіх) судоў выбіраюцца з ліку рабочых, калгаснікаў і служачых на сходах працоўных калектываў па месцу работы ці жыхарства адкрытым галасаваннем тэрмінам на два з палавінай гады. Народныя засядацелі ваенных трыбуналаў выбіраюцца на сходах ваеннаслужачых на той жа тэрмін.

Сярод народных засядацеляў, выбраных у Беларусі на мінулых выбарах, звыш палавіны склалі рабочыя і калгаснікі, жанчыны і беспартыйныя. Узрост кожнага пятага народнага засядацеля—да 30 гадоў. Як бачыце, прадстаўлены ўсе сацыяльныя слаі нашага грамадства і ўсе ўзроставыя групы насельніцтва.

Народныя засядацелі прызываюцца да выканання сваіх абавязкаў у судзе ў парадку чарговасці не больш чым на два тыдні на год, акрамя выпадкаў, калі прадаўжэнне гэтага тэрміну выклікаецца неабходнасцю скончыць разгляд справы, пачатай з іх удзелам.

— Якімі правамі надзелены народныя засядацелі ў судовым пасяджэнні?

— Як запісана ў артыкуле 153 Канстытуцыі БССР, народныя засядацелі пры ажыццяўленні правасуддзя карыстаюцца ўсімі правамі суддзі. У судовым пасяджэнні яны поўнасцю раўнапраўныя з суддзёй у вырашэнні ўсіх пытанняў, што ўзнікаюць пры разглядзе грамадзянскіх і крымінальных спраў.

— Мы ведаем, што некаторыя народныя засядацелі паводзяць сябе ў судовым працэсе пасіўна, не задаюць асобам, якія прымаюць удзел у справе, ніводнага пытання. Складваецца ўражанне, што яны толькі адбываюць сваю павіннасць у судзе.

— Вы правільна заўважылі. Сапраўды, некаторыя народныя засядацелі адыгрываюць ролю маўчуноў у судовым пасяджэнні. Яны забываюць, што закліканы ажыццяўляць ад імя працоўных калектываў грамадскі кантроль за работай судоў.

Таму ў нас заўсёды было патрабаванне выбіраць у народныя засядацелі таго, хто не толькі добра працуе на вытворчасці, але і з'яўляецца сацыяльна актыўным, справядлівым, умее зразумець чужы боль. І, вядома ж, няблага, калі б ён крыху быў юрыдычна падкаваны. Я мяркую, што пры спалучэнні ўсіх гэтых якасцей народны засядацель будзе належна выконваць місію суддзі, выбранага народам. Асабліва важна гэта цяпер, калі краіна перажывае перыяд перабудовы, калі ўсюды пануе публічнасць.

— Буржуазныя вучоныя-юрысты спрабуюць даказаць, што ў капіталістычных краінах правасуддзе ажыццяўляе таксама народ. Пры гэтым звычайна спасылаюцца на суд прысяжных, які дзейнічае ў Англіі, ЗША, ФРГ і іншых краінах.

— Суд прысяжных не мае нічога агульнага і па форме, і па зместу з савецкім народным судом. У многіх капіталістычных краінах з удзелам прысяжных разглядаюцца толькі асобныя катэгорыі спраў. Напрыклад, у Англіі прысяжныя практычна не разглядаюць грамадзянскія справы, у ЗША з удзелам прысяжных разглядаецца толькі каля 10 працэнтаў спраў. У ФРГ так званыя «надзвычайныя законы» поўнасцю знімаюць удзел прысяжных у судзе ў выпадку аб'яўлення ў краіне надзвычайнага становішча.

Буржуазнае правасуддзе, як раскошны атэль, даступна толькі для тых, хто мае магчымасць яго аплаціць. У Італіі нядаўна завяршыўся адзін з самых доўгіх судовых працэсаў, які працягваўся 65 год. Ён быў узбуджаны членамі сям'і Кармела Парызі, якія аспрэчвалі пасля яго смерці права спадчыннасці. Сваякі нябожчыка ў канчатковым выніку былі вымушаны спыніць хаджэнне па судовых інстанцыях, таму што ўся спадчына пайшла на аплату паслуг адвакатаў, якія вялі працэс.

— Артыкул 154 Канстытуцыі БССР абвяшчае, што суддзі незалежныя і падпарадкоўваюцца толькі закону. Як рэальна гарантуецца гэты канстытуцыйны прынцып?

— У Савецкай дзяржаве прынцып незалежнасці суддзяў не толькі абвяшчаецца, але і забяспечваецца палітычнымі, эканамічнымі і прававымі гарантыямі.

Як ужо адзначалася, суддзі ў СССР выбіраюцца, а не назначаюцца. Гэта найважнейшая гарантыя незалежнасці суддзяў. Ніхто (нават вышэйшы судовы орган) не можа прама ці ўскосна ўказаць суддзям, якое рашэнне ці прыгавор яны павінны вынесці па канкрэтнай справе. Пры разглядзе спраў забяспечваецца тайна нарады суддзяў—у дарадчы пакой пры вынясенні рашэння ці прыгавора не допускаюцца пабочныя асобы; суддзі не маюць права выдаваць меркаванні, што выказваліся на нарадзе. На жаль, спробы ў той ці іншай меры ўплываць на суды на месцах у нас яшчэ поўнасцю не зжыты. Устаноўлены Канстытуцыяй СССР прынцып незалежнасці суддзяў абавязвае суды спыняць любыя спробы ўмяшання ў вырашэнне канкрэтных спраў.

Гарантыяй незалежнасці суддзяў з'яўляецца асобы парадак прыцягнення суддзяў да дысцыплінарнай адказнасці. Ён устаноўлены Палажэннем аб дысцыплінарнай адказнасці суддзяў СССР ад 8 лютага 1982 года. Народныя суддзі ў нашай рэспубліцы не могуць быць прыцягнуты да крымінальнай адказнасці, звольнены ў сувязі з гэтым з пасады ці падвергнуты арышту без згоды Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

— Забеспячэнне абвінавачанаму права на абарону займае значнае месца ў сістэме дэмакратычных асноў сацыялістычнага правасуддзя. У чым сутнасць і значэнне данага канстытуцыйнага прынцыпу?

— У адпаведнасці з гэтым прынцыпам абвінавачаны мае права ведаць, у чым ён абвінавачваецца, можа даваць тлумачэнні па прад'яўленаму абвінавачанню, прадстаўляць доказы, заяўляць хадайніцтвы і адводы суду і іншым удзельнікам працэсу, знаёміцца пасля заканчэння папярэдняга следства ці дазнання з усімі матэрыяламі справы, удзельнічаць у судовым разбіральніцтве, абскарджваць дзеянні і рашэнні следчага, пракурора і суда. Гэты пералік правоў абвінавачанага не з'яўляецца вычарпальным.

— Абвінавачаны, як вядома, можа карыстацца юрыдычнай дапамогай абаронцы. Іншы раз гавораць так: навошта абвінавачанаму абаронца, калі ён сам ва ўсім прызнаўся?

— У савецкім крымінальным працэсе абвінавачаны—гэта яшчэ не вінаваты. Пакуль абвінавачанне не даказана і абвінавачаны не асуджаны, ён не лічыцца вінаватым. Каб правільна рашыць пытанне аб вінаватасці абвінавачанага, неабходна даследаваць не толькі факты, якія яго абвінавачваюць, але і тыя, якія яго апраўдваюць. Таму забеспячэнне абвінавачанаму права на абарону—гэта неабходная ўмова ўстанаўлення ісціны па справе.

Савецкі суд не патрабуе ад абвінавачанага прызнання віны. Калі абвінавачаны жадае маўчаць—гэта яго справа. Разам з тым амерыканская судовая статыстыка паказвае, што да 90 працэнтаў прыгавораў па крымінальных справах выносіцца на падставе прызнання віны; ва ўсіх выпадках, калі падсудныя не пярэчаць супраць абвінавачання, яны аказваюцца асуджанымі.

— Валерый Гур'евіч, у чым вы бачыце ролю суда на сучасным этапе развіцця савецкага грамадства?

— Сёння ў краіне ідзе працэс ачышчэння нашага жыцця ад усяго, што супярэчыць прынцыпам сацыялізму, савецкім законам. Цяжка пераацаніць тут ролю органаў правасуддзя, якія заклікаы зацвердзіць справядлівасць уласцівымі ім метадамі. Паранейшаму адной з найважнейшых задач суда застаецца барацьба са злачыннасцю і іншымі правапарушэннямі. Сёння суддзі павінны больш увагі ўдзяляць прафілактыцы парушэнняў закона.

Любая грамадзянская і крымінальная справа павінна вырашацца ў дакладнай адпаведнасці з патрабаваннямі закона ва ўмовах публічнасці, спаборнасці і з захаваннем іншых дэмакратычных прынцыпаў сацыялістычнага правасуддзя.

На працягу многіх год пры ацэнцы работы судоў было прынята рабіць вывад, што ўсё ў асноўным ідзе добра, але маюцца асобныя недахопы. Такі падыход да судовай дзейнасці настройваў на самазаспакоенасць. Суддзі абавязаны крытычна паглядзець на сваю работу, павысіць якасць і эфектыўнасць ажыццяўлення правасуддзя па грамадзянскіх і крымінальных справах. Гэта пільная патрэба часу.

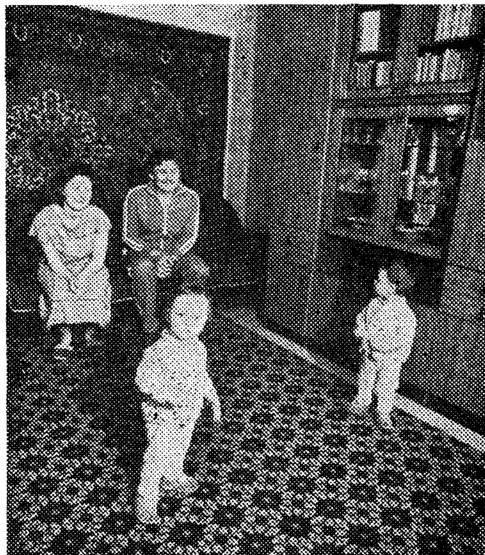

Новы мікраараён Вяснянка ў Мінску, будаўніцтва якога пачалося некалькі год назад, набыў славу аднаго з самых прыгожых жылых масіваў беларускай сталіцы. Расце ён даволі хутка. Толькі ў пачатку гэтага года тут справілі наваселлі 900 сямей. Новыя кватэры атрымалі рабочыя і служачыя трактарнага, аўтамабільнага заводаў, механічнага імя Вавілава, аб'яднанняў «Атлант» і «Гранат», іншых прадпрыемстваў і ўстаноў горада. Цяпер тут жыве ўжо 11 тысяч чалавек. Разам з жыллём ствараюцца аб'екты сацыяльнай сферы. У Вяснянцы пабудаваны тры дзіцячыя сады , сярэдняя школа, комплекс службы быту, універсам.

НА ЗДЫМКАХ: сям'я маладых інжынераў Таццяны і Аляксандра ПЛАТОНАВЫХ нядаўна атрымала кватэру ў Вяснянцы; так выглядае новы мікраараён; у комплексе службы быту.

Фота Ю. ПАЎЛАВА.

3 ЛІПЕНЯ—ДЗЕНЬ ВЫЗВАЛЕННЯ БЕЛАРУСІ

АД ФАШЫСЦКАЙ АКУПАЦЫІ

ВЕРНАСЦЬ НАРОДНАЙ ЎЛАДЗЕ

Усенародны партызанскі рух у Беларусі ўзнік, рос і шырыўся з першых дзён акупацыі. Ён быў выкліканы імкненнем абараніць сацыялістычны грамадскі і дзяржаўны лад, Савецкую ўладу.

На тэрыторыі Беларусі змагаліся з ворагам 1 255 партызанскіх атрадаў. Яны налічвалі больш за 370 тысяч байцоў. У падпольнай барацьбе ўдзельнічала больш за 70 тысяч савецкіх патрыётаў. Звыш 400 тысяч жыхароў рэспублікі ўваходзілі ў скрытыя партызанскія рэзервы, якія ўсямерна падтрымлівалі партызан і падпольшчыкаў, што папаўнялі іх рады. Можна смела сказаць, што ўвесь беларускі народ з'яўляўся невычэрпным рэзервам партызан, актыўна ўдзельнічаў у барацьбе супраць гітлераўскіх акупантаў. Упершыню ў гісторыі войнаў партызанская барацьба набыла сапраўды ўсенародны характар.

Выключна важнай палітычнай падзеяй ва ўсенароднай барацьбе ў тыле ворага было аднаўленне Савецкай улады на вызваленай партызанамі тэрыторыі.

Трэцяга красавіка 1942 года сход камуністаў Клічаўскага раёна Магілёўскай вобласці, які адбыўся неўзабаве пасля выгнання гітлераўскіх акупантаў з райцэнтра Клічаў, прыняў пастанову: «У сувязі з тым, што Клічаўскі раён поўнасцю вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у раёне знішчаны нямецкія органы ўлады і раён знаходзіцца пад кантролем партызанскіх атрадаў, лічыць Савецкую ўладу ў раёне адноўленай... Даручыць РК КП/б/Б забяспечыць аднаўленне і работу адпаведных раённых і мясцовых органаў Савецкай улады ў раёне».

На гэтым сходзе былі выбраны падпольны райком КП(б)Б і выканком раённага Савета дэпутатаў працоўных, якія ў спецыяльнай пастанове аб аднаўленні Савецкай улады ў раёне вызначылі задачы савецкіх органаў, у якія ўваходзіла ўзмацненне работы па мабілізацыі ўсіх працоўных для аказання дапамогі партызанам. Вестка аб аднаўленні Савецкай улады натхніла партызан і ўсё насельніцтва на яшчэ больш самаадданую барацьбу супраць гітлераўскага нашэсця.

Клічаўская партызанская зона, створаная адной з першых у рэспубліцы, плошча якой у 1943 годзе склала каля 3 тысяч квадратных кіламетраў, больш за два гады знаходзілася пад кантролем народных мсціўцаў. Яе абаранялі звыш 18 тысяч партызан, атрады самаабароны. Пад іх ахоўвай тут пражывала больш за 70 тысяч чалавек. У лiпені 1942 года на Клічаўскім аэрадроме прызямліўся першы савецкі самалёт, была ўстаноўлена двухбаковая авіясувязь з Вялікай зямлёй.

К канцу 1943 года пад партызанскім кантролем знаходзілася каля 60 працэнтаў акупіраванай тэрыторыі рэспублікі. 37,8 тысячы квадратных кіламетраў тэрыторыі атрады партызан поўнасцю ачысцілі ад акупантаў. Гэтаму садзейнічалі перамогі Чырвонай Арміі на франтах вайны, якія адцягвалі сілы праціўніка, усенародная падтрымка партызан як на акупіраванай тэрыторыі, так і з савецкага тылу.

Гітлераўская газета «Дойчэ альгемайне цайтунг» ад 22 мая 1943 года, адзначаючы актыўную дзейнасць партызан на тэрыторыі, размешчанай у верхнім цячэнні Дзвіны, Бярэзіны, Прыпяці і Дняпра, прызнавала, што ў многіх месцах яны сталі гаспадарамі вёсак і цэлых раёнаў, дзе аднавілі Савецкую ўладу і вялі ўпартую барацьбу супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. «Нельга адмаўляць,—пісала газета, —што гэта барацьба каштуе нам вялікіх ахвяр, скоўвае частку нашых сіл і наносіць нам сур'ёзны ўрон». Гэтыя вымушаныя прызнанні ворага—яшчэ адно красамоўнае сведчанне таго, наколькі магутны размах набыў партызанскі рух у Беларусі.

Ва ўмовах акупацыі функцыі органаў Савецкай улады ў большасці выпадкаў выконвала пад кіраўніцтвам падпольных партыйных органаў камандаванне партызанскіх атрадаў. Жыхары зон звярталіся да партызан, як да прадстаўнікоў Савецкай улады, па ўсіх пытаннях. Там, дзе дазваляла ваеннае становішча, узнаўляліся органы Савецкай улады. У ліку першых у тыле ворага пачалі дзейнічаць райвыканкомы Кастрычніцкі, Любанскі, Клічаўскі, Суражскі, Бярэзінскі, Чачэрскі, Мехаўскі.

Даволі шырокія маштабы прыняло аднаўленне сельскіх Саветаў. Пачалі работу сельскія Саветы на ўсёй вызваленай партызанамі тэрыторыі Ленінскага раёна Пінскай вобласці, у многіх населеных пунктах Драгічынскага, Столінскага, Іванаўскага, Лагішынскага раёнаў.

Вясной 1943 года ўзнавілі сваю дзейнасць сельскі Савет у вёсцы Калена Іванаўскага раёна, размешчанай на граніцы Беларусі і Украіны. Тэрыторыя сельсавета ахоплівала беларускія вёскі Махро, Адрыжын, Калена, Віўнева, Невель, Семяховічы і ўкраінскія сёлы Дольск, Шлапань, Нігавішча, Омыт, Прыкладнікі. Старшынёй аб'яднанага сельсавета быў абраны на сходзе дэпутатаў мясцовых Саветаў, партызан і жыхароў навакольных вёсак М. Кананчук. Пазней ён успамінаў, што гэта вестка хутка абляцела навакольныя вёскі і ўжо на другі дзень сталі прыходзіць людзі. Адны з просьбай накіраваць іх у партызанскі атрад. Удовам з малымі дзецьмі была патрэбна матэрыяльная дапамога. Кожнага трэба было выслухаць, разабрацца, памагчы.

Сур'ёзную ўвагу Каленаўскі сельсавет удзяляў гаспадарчым пытанням: дзяліў сенакосныя ўгоддзі, кіраваў палявымі работамі, вызначаў хлебапастаўкі партн[illegible]ам, улічваючы магчымасці кожн[illegible]ям'і. У вёсцы Адрыжын дзейнічаў паравы млын. Частку гарцавага збору аддавалі партызанскім сем'ям, якія мелі вострую патрэбу. На тэрыторыі сельсавета працавала воўначасалка. За апрацоўку бралася 10 пр[illegible]таў воўны. Яе размяркоўвалі ся[illegible]жанчын, а тыя вязалі для партызан шкарпэткі і рукавіцы. Пры сельскім Савеце быў арганізаваны пункт, дзе тых, хто хацеў пайсці ў партызаны, вучылі ваеннай справе.

Мясцовыя органы Савецкай улады, камандаванне партызанскіх атрадаў і брыгад удзялялі вялікую ўвагу вырашэнню гаспадарчых пытанняў, асабліва ў час сяўбы і ўборкі ўраджаю. Яны распрацоўвалі планы правядзення палявых работ, канкрэтна вырашалі, як забяспечыць гаспадаркі цяглавай і рабочай сілай, насеннем, адрамантаваць інвентар, арганізаваць работу кузняў, выдзялялі ў дапамогу сялянам байцоў, вольных ад баявых заданняў, выстаўлялі засланы і г. д.

З дапамогай народных мсціўцаў правялі веснавую сяўбу 1942 года, а затым уборку збожжа сяляне ў Клічаўскай партызанскай зоне. Шырока вядомы пастановы Клічаўскага падпольнага райкома партыі і райвыканкома аб веснавой сяўбе і карыстанні зямлёй на тэрыторыі Клічаўскага савецкага раёна, аб стварэнні фондаў таварыскай узаемадапамогі, аб размеркаванні азімых пасеваў ураджаю 1942 года, сенакосных угоддзяў і стварэнні ў раёне прадуктовых фондаў абароны краіны і г. д.

Самаадданa працавалі на вызваленай зямлі дэпутаты, выбраныя народам у Саветы яшчэ ў даваенныя гады. У цяжкія для Радзімы дні яны не пераарвалі сваёй дзейнасці, калі трэба было, змагаліся з фашыстамі, вырашалі жыццёва важныя для насельніцтва пытанні. Асабліва клапаціліся аб жыхарах, пацярпеўшых ад акупантаў. Так, П. Віктарчык, які ўзначальваў у тыле ворага Клічаўскі райвыканком, часта бываў у вёсках, дапамагаў жыхарам, што засталіся без даху над галавой, будаваць дамы.

У складаных ваенных умовах праводзіліся сесіі і нарады сельскіх і раённых Саветаў. Так, летам 1943 года на тэрыторыі былога калгаса імя Беларускай ваеннай акругі адбылася сесія Любанскага раённага Савета дэпутатаў працоўных, на якой прысутнічалі ўсе дэпутаты, якія праходзілі сходы прадстаўнікоў Саветаў дэпутатаў працоўных у ваенных умовах, пісаў былы сакратар Мінскага падпольнага абкома партыі, Герой Савецкага Саюза В. Казлоў: «Мне не раз даводзілася прысутнічаць на сходах прадстаўнікоў сельскіх і раённых Саветаў. Часта іх наладжвалі ў зямлянках і неацепленых памяшканнях. Людзі сядзелі ў целагрэйках і кажухах з аўтаматамі на каленях. Размова ішла не толькі аб вайне, аб дапамозе рэгулярнай арміі, аб справах партызанскіх, але і часам аб звычайных, самых будзённых. Закрыеш вочы, забудзешся—і здаецца, што ідзе пасяджэнне выканкома мірнага часу. Гаварылі аб падрыхтоўцы да веснавых палявых работ, аб школах, аб медыцынскім абслугоўванні насельніцтва, аб дапамозе старым і нават аб рэгістрацыі нованароджаных».

Мясцовыя Саветы, якія дзейнічалі на захопленай ворагам беларускай зямлі, адыгралі важную ролю ў згуртаванні савецкіх патрыётаў, мабілізацыі насельніцтва на барацьбу супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Яны садзейнічалі ўмацаванню сувязі насельніцтва з іх абаронцамі-партызанамі.

Насельніцтва ўсяляк дапамагала народным мсціўцам, перш за ўсё харчамі і адзеннем, забяспечвала іх жыллём, працавала ў партызанскіх майстэрнях, на будаўніцтве аэрадромаў і абарончых збудаванняў, праводзіла збор зброі і боепрыпасаў, удзельнічала ў разведвальнай і дыверсійнай рабоце, дапамагала граміць варожыя гарнізоны. Бадай, не было такой сферы жыцця і дзейнасці па[illegible]тызанскіх фарміраванняў, у якой бы [illegible] не абапіраліся на пастаянную [illegible]дтрымку жыхароў гарадоў і вёсак. Так, актыўнымі памочнікамі народных мсціўцаў былі жыхары вёскі Сабольki, размешчанай на перакрыжаванні дарог, якія вядуць у Ваўкавыск, Свіслач, Пружаны. Байцы Беластоцкага і [illegible]рэсцкага партызанскіх злучэнняў і[illegible]валі яе партызанскай «гасцініцай». [illegible]ут жылі смелыя і клапатлівыя людзі.

Жыхары вызваленых вёсак прасілі партызан часцей наведваць іх, прысылаць газеты, лістоўкі. Як пісала член Брэсцкага падпольнага абкома партыі А. Федасюк, восенню 1943 года «масавыя адкрытыя сходы сталі штодзённай патрэбай сялян не толькі ў вёсках партызанскай зоны, але і ў вёсках, якія знаходзіліся за некалькі кіламетраў ад гарнізонаў. На сходы прыходзіць абсалютна ўся вёска, як мужчыны, так і жанчыны, моладзь... Народ у вёсках цікавіцца ўсім. Вялікая цяга да савецкай літаратуры, лістовак, якія пераходзяць з рук у рукі, з вёскі ў вёску».

Шырока адзначаліся ўсе савецкія святы. У час святкавання 26-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, напрыклад, прайшлі мітынгі і сходы ў 79 населеных пунктах Любанскага раёна, у якіх прынялі ўдзел каля 14 тысяч жыхароў. Вельмі папулярнай была ў насельніцтва партызанская мастацкая самадзейнасць, у некаторых вёсках дэманстраваліся мастацкія кінафільмы, атрыманыя з савецкага тылу.

У партызанскіх зонах Палескай, Мінскай, Вілейскай, Брэсцкай, Пінскай і іншых абласцей узнавілася работа школ.

Нават у гэтых цяжкіх умовах праявіўся патрыятызм беларускага народа. Людзі збіралі сродкі ў фонд абароны краіны, захоўвалі ў тыле ворага партрэты У. І. Леніна, хавалі сцягі, пячаткі, гербы і іншыя сімвалы Савецкай улады.

Аднаўленне Савецкай улады ў глыбокім тыле ворага ў гады Вялікай Айчыннай вайны, адданасць працоўных Камуністычнай партыі і Савецкай уладзе, якія ярка праявіліся на часова акупіраванай тэрыторыі Беларусі, аказалі вялікую падтрымку партызанам у іх жорсткай барацьбе з моцным і каварным ворагам.

Эма ЯЗЫКОВІЧ,
кандыдат гістарычных навук.

ГЕНЕРАЛЬНЫ САКРАТАР ААН— У МІНСКУ

Па запрашэнню Савета Міністраў БССР з 24 па 26 чэрвеня ў Мінску з афіцыяльным візітам знаходзіўся генеральны сакратар Арганізацыі Аб'яднаных Нацый Хаўер Перэс дэ Куэльяр.

Разам з Х. Перэсам дэ Куэльярам і яго жонкай Марселай Перэс дэ Куэльяр у Мінск прыбылі намеснік генеральнага сакратара ААН В. Сафранчук і Д. Кардовес, дырэктар інфармацыйнага цэнтра ААН у Маскве Г. Дняпроўскі, іншыя адказныя супрацоўнікі Сакратарыята ААН.

Генеральнага сакратара ААН суправаджаў намеснік міністра замежных спраў СССР У. Пятроўскі.

У першы дзень візіту адбылася гутарка міністра замежных спраў БССР А. Гурыновіча з генеральным сакратаром ААН, у ходзе якой быў праведзены канструктыўны абмен думкамі па пытаннях дзейнасці ААН і павышэння яе эфектыўнасці.

25 чэрвеня Х. Перэс дэ Куэльяр наведаў візіт Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Г. Таразевічу.

Генеральны сакратар ААН быў азнаёмлены з праводзімай у Беларускай ССР работай па паскарэнню эканамічнага і сацыяльнага развіцця рэспублікі, барацьбой савецкіх людзей за бяз'ядзерны і ненасільны свет. Абмяркоўваліся пытанні ўдасканалення дзейнасці ААН. Генеральны сакратар ААН пазітыўна адзначыў дзейнасць БССР у ААН і яе органах.

Адбылося выступленне генеральнага сакратара ААН Х. Перэса дэ Куэльяра перад членамі Камісіі па замежных справах Вярхоўнага Савета БССР, Камісіі па правядзенню ў БССР Года ААН і Міжнароднага года міру, прадстаўнікамі грамадскіх арганізацый і дзеячамі навукі і культуры рэспублікі. Ён выказаў падзяку за сардэчны прыём, падзяліўся добрымі ўражаннямі аб рэспубліцы, якая надзвычай хутка аднавіла разбураную вайной гаспадарку. Падкрэсліў важнасць намаганняў, якія прыкладае Беларуская ССР як адзін з заснавальнікаў ААН для выканання высакародных задач, што стаяць перад міжнародным супольніцтвам, важнейшая з якіх — садзейнічанне ўрэгуляванню міжнародных праблем шляхам перагавораў, захаванню трывалага бяз'ядзернага свету.

Ля дарогі. Фота З. ЮР'ЕВА.

ПРОГНОЗЫ МАРКСА И ЭНГЕЛЬСА СБЫЛИСЬ

РЕВОЛЮЦИЯ, ПРЕДСКАЗАННАЯ ЗА ПОЛВЕКА

Практически за полвека до Октябрьской социалистической революции Маркс и Энгельс—основоположники научного коммунизма—на основе научного анализа развития России и Европы в целом предсказали ее. Но и сегодня, почти 70 лет спустя, нашу революцию пытаются изобразить на Западе как случайную ошибку истории, аномалию естественного исторического развития, заговор небольшой кучки революционеров во главе с Лениным и т. д.

21 марта 1881 года в Лондоне состоялся митинг в честь десятой годовщины Парижской коммуны. Маркс и Энгельс направили председателю этого митинга послание, в котором, оценивая революционную ситуацию в мире, предрекали, что дело неизбежно идет к созданию Российской коммуны.

Парижская коммуна была первым опытом установления диктатуры пролетариата — государственной власти рабочего класса. Маркс и Энгельс видели в революционной России преемницу парижских коммунаров. Они провидчески считали, что центр революционного движения перемещается на Восток: из Франции и Германии—в Россию.

Об этом стоит напомнить сейчас, когда буржуазные идеологи реанимируют идейку о том, что русская революция пошла якобы «не по Марксу», и тщатся вбить клин между Марксом и Лениным.

В. И. Ленин внес в марксизм существенно новый взгляд на условия пролетарской революции. Он сделал вывод о возможности победы ее в одной стране и о том, что эта революция разорвет сначала наиболее слабое звено империалистической цепи.

Выводы эти Ленин сделал не в противовес идеям Маркса и Энгельса, а творчески развивая их в новых исторических условиях.

Маркса особенно интересовала русская община как реликт коллективного ведения хозяйства. Народники (революционное течение в России во второй половине XIX века)—с некоторыми из них Маркс был лично знаком—надеялись именно на нее как на «ячейку социализма». По этому вопросу они обращались за советом и к Марксу.

Великий мыслитель и революционер не был догматиком даже в отношении собственного учения. Он находил возможным, что революция в России пойдет особым путем, отличным от капиталистического Запада. «Если революция произойдет в надлежащее время, если она сосредоточит все свои силы, чтобы обеспечить свободное развитие сельской общины, последняя вскоре станет элементом возрождения русского общества и элементом превосходства над странами, которые находятся под ярмом капиталистического строя».

Этот прогноз Маркса в отношении России не оправдался. Но он заслуживает внимания в странах современного мира, избравших некапиталистический путь развития.

Так или иначе, Маркс с надеждой смотрел на Россию, пробуждающуюся к революции. В 1877 году он писал, что новый поворотный пункт в истории Европы будет связан с событиями в России.

Энгельс не дожил до первой русской революции всего десять лет. Но он уже сумел заглянуть в новое столетие, в эпоху империалистических войн и пролетарских революций.

Приближающаяся смена столетий давала повод для многочисленных прогнозов и пророчеств. В большинстве своем они были радужными. Предсказывали, что машины, пар, электричество скоро решат все социальные проблемы. Экономисты подсчитывали, как улучшается материальное положение рабочего класса и растет национальное богатство. Радовало, что Европу давно не сотрясали кризисы. В Германии набирал силу реформизм, в России — легальный марксизм. И тем, и другим представлялось, что период революционных бурь, классовых конфликтов и войн в Европе—дело прошлое.

Кто мог тогда предвидеть кровавую бойню — первую мировую войну (1914—1918) — и невиданные революционные встряски «родовых мук» новой, социалистической цивилизации на Земле? Кто мог предвидеть смертельную схватку Германии с Россией, смертельную и для династии Романовых, и для династии Гогенцоллернов?

Такой человек был.

10 ноября 1894 года Фридрих Энгельс, получив в Лондоне известие о смерти Александра III, пишет Фридриху Зорге: «...Смерть русского царя, вероятно, повлечет за собой перемену либо в результате движения внутри страны, либо из-за финансовой нужды и невозможности получить деньги за границей. Не могу себе представить, чтобы теперешняя система пережила смену монарха... Но если заварится каша в России, то и молодому Вильгельму (Вильгельму, II, императору Германии. — **Прим.**) доведется увидеть кое-что новое. Тогда над всей Европой повеет либеральный ветер...»

Через два дня в письме к Лауре Лафарг Энгельс высказывается о новом русском царе Николае II: «Он почти идиот, слаб духом и телом и обещает как раз то неустойчивое царствование человека, который будет простой игрушкой в руках людей с их взаимопротиворечащими интригами, а это и нужно, чтобы окончательно уничтожить российский деспотический строй». За несколько дней до смерти он замечает, что русский царь поработал на нас, сделав революцию абсолютно неизбежной.

Какая удивительно точная и прозорливая характеристика последнего русского царя и ожидающей его плачевной судьбы!

Конечно, в своих прогнозах Энгельс исходил главным образом не из личных качеств российского или немецкого императора, а из глубокого анализа экономического положения в Европе, развития противоречий между ведущими европейскими государствами. Этот анализ приводил его к выводу о неизбежности мирового конфликта и невозможности локализовать будущую войну.

В 1888 году он писал, что в результате начавшейся гонки вооружений и военного соперничества между ведущими странами Европы неизбежно начнется мировая война невиданного ранее размера. Она охватит весь европейский континент, будет длиться три-четыре года и вызовет голод, эпидемии, всеобщее одичание войск и населения и кончится крахом старых государств, когда короны будут дюжинами валяться по мостовым. Энгельс отметил, что невозможно предугадать, как это все кончится и кто выйдет победителем. Ясен лишь один результат: всеобщее истощение и создание условий для окончательной победы рабочего класса.

Энгельс, как и Маркс, был убежден в том, что Россия чревата «событиями величайшего значения для будущего не только русских рабочих, но и рабочих всей Европы». По словам Энгельса, грядущий революционный переворот в России будет «ближайшим поворотным пунктом во всемирной истории».

Прогноз Маркса и Энгельса относительно России сбылся в 1917 году. Октябрьская революция провозгласила образование Российской коммуны — социалистического государства рабочих и крестьян.

Это стало возможным потому, что во главе революционного движения России стояла партия большевиков—революционных марксистов во главе с Лениным. Это стало возможным потому, что Ленин, отстаивая марксизм от всех искажений и ревизий, творчески развил его в новых условиях и воплотил его идеи в жизнь.

Генрих ВОЛКОВ,
доктор философских наук.

«Ведется ли в вашей стране серьезная разработка проблем конверсии?» «Есть ли на пути ее проведения барьеры такого рода, какие существуют в странах Запада?»

Эти вопросы нам, членам советской делегации, были заданы среди других американскими коллегами-учеными в ходе первого за послевоенные годы откровенного обмена мнениями по проблемам конверсии. Дело было в 1984 году; наших собеседников возглавлял известный специалист Сеймур Мелман, профессор Колумбийского университета. Прямые вопросы предполагали прямые ответы. На первый мы без колебания ответили «да», на второй — «нет».

Проблемами конверсии в СССР занимаются и профсоюзы (имеющие свой научно-исследовательский центр), и такие авторитетные общественные организации, как Советский комитет защиты мира и Советский комитет за европейскую безопасность, и ряд институтов Академии наук СССР. В опубликованных исследованиях достаточно подробно излагаются взгляды специалистов на выделю один: представленный в этот Совет 3 июня 1964 года документ, отражавший взгляды Советского правительства на практические формы проведения конверсии.

В документе отмечалось, что значительные средства, которые удалось высвободить при сокращении Вооруженных Сил, были направлены в различные отрасли промышленности, сельского хозяйства, транспорта, торговли, науки, культуры, здравоохранения. Благодаря этому удалось, скажем, вдвое увеличить объем жилищного строительства, увеличить размеры пенсий, сократить — без снижения зарплаты — рабочую неделю.

Знание того, как конкретно проходила конверсия в СССР на послевоенном этапе в 50-е — 60-е годы, позволяет советским ученым уверенно утверждать: конверсия, проведенная разумно, комплексно, не приведет к массовому переезду рабочих и служащих в другие местности и не создаст тем самым серьезных проблем с трудоустройством и социальным обеспечением их семей.

МНЕНИЕ СОВЕТСКОГО УЧЕНОГО

К БЕЗОПАСНОСТИ— ЧЕРЕЗ КОНВЕРСИЮ

IV. О ЧЕМ СВИДЕТЕЛЬСТВУЕТ НАШ ОПЫТ

условия, в которых будет проходить конверсия в СССР, на факторы и особенности, которые должны при этом учитываться.

Среди советских исследователей этой проблемы есть полное единодушие по ряду ключевых позиций. Вот первая из них: в отличие от государств, где господствует капиталистическая рыночная экономика, в социалистических странах конверсия может быть осуществлена без особых затруднений и в сравнительно сжатые сроки.

Об этом, кстати говоря, свидетельствует и реальный опыт перехода советского народного хозяйства на мирные рельсы после окончания второй мировой войны. В 1948 году уровень валовой продукции СССР составлял 118 процентов к уровню последнего предвоенного для СССР 1940 года: это при том колоссальнейшем уроне, который был понесен экономикой страны в первый военный период; после огромных затрат, вызванных противоборством Советского государства (до лета 1944 года практически один на один) с противником, на которого работала экономика большого числа оккупированных им стран. Что сделало конверсию успешной?

Продуманность, комплексность, активное участие в ней трудящихся. Большинство предприятий перестраивалось на мирный лад, одновременно решая сложные экономические и социальные задачи. Истории таких предприятий, как Уралмаш, Коломенский завод, Горьковский автозавод, свидетельствуют, что на каждом из них была организована широкая сеть профессиональной подготовки и переподготовки. Это во многом содействовало решению проблем занятости: безработицы в СССР не возникло, несмотря на то, что армия труда за счет демобилизованных воинов и репатриантов в короткий срок увеличилась сразу на 13 миллионов человек.

Важный практический опыт конверсии был получен в СССР и в результате значительных (в общей сложности на 3,3 миллиона человек) сокращений Вооруженных Сил страны, проведенных в конце 50-х — начале 60-х годов. Принятые в тот период постановления правительства по вопросам трудоустройства и социального обеспечения лиц, увольняемых из рядов Вооруженных Сил, доказали свою эффективность. Многие из положений документов, принятых в то время, могут оказаться полезными в наши дни, как только удастся начать процесс конверсии.

Ряд материалов по этому вопросу был передан Советским Союзом в Экономический и социальный совет ООН (ЭКОСОС). Среди важнейших

Ну а как, кстати говоря, протекала бы конверсия в СССР сегодня, в условиях перестройки советской экономики?

Убежден, что еще менее болезненно, чем даже четверть века назад. Ведь конверсия требует четкости генеральной линии — и умения наилучшим образом продумать конкретные детали, найти наиболее эффективные способы перехода на новые виды продукции, переориентации научного поиска. Укрепление централизованного планирования на главных направлениях при радикальной перестройке системы управления и методов хозяйствования, широкая демократизация всех сторон общественной жизни, совершенствование систем образования, от школьного до вузовского, профессиональной подготовки и переподготовки — в этом суть перемен, идущих в Советском государстве после апрельского (1985 года) Пленума ЦК КПСС и XXVII съезда. Можно с полной уверенностью утверждать, что все эти перемены наилучшим образом отвечают объективным требованиям, предъявляемым конверсией.

И последние два замечания, представляющиеся важными для нашей темы. Мы говорили о серьезности вклада в решение задач страны тех, кто был сокращен из Вооруженных Сил СССР на рубеже 50-х — 60-х годов. Но, несомненно, больше мог бы дать ей массовый приход в различные отрасли народного хозяйства представителей Вооруженных Сил сегодня, когда 57 процентов всех советских генералов, адмиралов и офицеров — люди с дипломами инженеров. Это гигантский резерв творческого потенциала страны, ждущий для своего раскрытия конверсии. Это первое.

Второе. Существующая в СССР практика постоянного увеличения производства гражданской продукции на оборонных предприятиях также очень важна для оценки условий проведения конверсии, набора ею нового опыта. Практика показывает: усилиями квалифицированных рабочих, инженеров и техников (а на оборонных предприятиях профессиональный уровень занятых, как правило, высок) на хорошо освоенных производственных площадях, оснащенных современным оборудованием, удается производить большое количество товаров для населения, причем товаров высокого качества. Конверсия позволит наилучшим образом, полномасштабно и действительно в интересах миллионов использовать незаурядные возможности предприятий, вынужденных пока работать на оборону.

Александр ЕФРЕМОВ,
доктор исторических наук.

✦ НА СМАРГОНШЧЫНЕ АДРОДЖАНЫ БЕЛАРУСКІ ТРАДЫЦЫЙНЫ ТЭАТР ЛЯЛЕК

✦ НА ГЛЕБЕ НАРОДНАЙ КУЛЬТУРЫ ✦ НЕ ТОЛЬКІ ПРА МІНУЛАЕ, АЛЕ І ПРА СУЧАСНАСЦЬ

СЁННЯ ГЛЯДЗІМ БАТЛЕЙКУ

ПЕРАДГІСТОРЫЯ

Час: 1983 год. Месца дзеяння: Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Рыхтуецца да абароны дыпломаў маладая сямейная пара—мастакі-графікі Яўгенія Ліс і Алесь Лось. Сфера іх захаплення—беларускі народны тэатр. У час вучобы яны падрыхтавалі серыю плакатаў на гэту тэму. А цяпер аздабляюць батлеечную скрынку і... робяць лялек. Так, так. Менавіта лялек. Больш таго, самі водзяць іх, разыгрываюць сцэнкі з колішняй батлейкі, іграюць на музычных інструментах.

На абароне дыпломаў Я. Ліс і А. Лось паказалі сапраўдны батлеечны спектакль. Побач з батлеечнай скрынкай стаяла адмыслова аздобленая саламянымі птушкамі тэатральная тумба. А на ёй красаваліся плакаты, якія запрашалі ў тэатр «Батлейка». Праўда, тэатра такога пакуль яшчэ не было. Выпускнікі толькі марылі пра яго стварэнне. І былі, трэба сказаць, дастаткова паслядоўныя ў сваіх учынках, каб іх мара ажыццявілася.

Маладыя людзі ўзялі накіраванне на працу ў вёску. «Гэта скончыўшы прэстыжны сталічны інстытут?»—з сумненнем запытаецца нехта. Так. Яны вырашылі, што ў вёсцы Зарудзічы, на Смаргоншчыне, дзе жыла бабуля Жэні, змогуць пачаць і самастойнае жыццё, і сваю справу.

ГІСТАРЫЧНАЯ ДАВЕДКА. Беларускі традыцыйны тэатр лялек—батлейка вядомы з XVI стагоддзя. Першапачаткова бытаваў ён як містэрыяльны тэатр. З XVII стагоддзя ў батлеечныя паказы на біблейскія сюжэты ўводзяцца свецкія сцэнкі. Батлейка набывае надзвычайную папулярнасць. Пашыраецца яе рэпертуар, з'яўляюцца абагульненыя народныя тыпы: Салдат, Мужык, Цыган, Шляхціц, Яўрэй, Доктар. Батлейка пачынае выяўляць розныя сацыяльныя вобразы. Спектакль насычаецца песнямі, танцамі, музыкай. Батлейка становіцца сінтэтычным універсальным тэатрам. Трагічнае і камічнае ў ім спалучаюцца ў самых розных варыяцыях.

Вось такі сямейны ансамбль атрымаўся. Алесь Лось іграе на скрыпцы, гармоніку, жалейцы, многіх іншых народных інструментах. Сам жа і майструе іх. А сын Валодзя, гледзячы на бацьку, асвоіў барабан.
НА ЗДЫМКУ: Яўгенія ЛІС і Алесь ЛОСЬ з сынам.

Батлеечнік быў акцёрам шырокага дыяпазону. Часта ён быў не толькі адзіным выканаўцам, але і драматургам, мастаком, рэжысёрам, музыкантам, іншы раз своеасаблівым канферансье (звяртаўся непасрэдна да гледача, характарызуючы ад свайго імя той ці іншы персанаж).

Прынцыпы паказу прадугледжвалі імправізацыю. У тэксты ўводзіліся дыялогі на тэмы падзей, якія хвалявалі гледачоў. «Тэатральным сезонам» батлейкі быў час святкавання калядаў.

Заняпад тэатра батлейкі пачаўся ў другой палове XIX стагоддзя.

Спробы перабудовы, прафесіяналізацыі батлейкі (у сэнсе стварэння стабільных тэкстаў на літаратурнай аснове, завучвання мізансцэн і г. д.) не адпавядалі сутнасці батлейкі і не мелі поспеху.

СПРАВА, ЯКУЮ ЯНЫ АБРАЛІ

Разам са старшым інспектарам аддзела культуры Смаргонскага райвыканкома Таццянай Бедункевіч мы едзем у Зарудзічы, куды чатыры гады назад на сталае жыхарства перабраліся са сталіцы маладыя мастакі. За гэты час у Яўгеніі і Алеся падрос сын, сёлета пойдзе ў школу. Створаны т[illegible] маладымі культработніка[illegible] тэатр «Батлейка» атрымаў званне народнага. Калектыў неаднойчы выступаў у сталіцы, а летась прыняў удзел у VII фестывалі аматарскіх тэатраў Прыбалтыйскіх рэс[illegible]ік і Беларускай ССР [illegible]ампа дружбы-86», які праходзіў у горадзе Вільяндзі Эстонскай ССР.

— Цяпер у нас нярэдка бываюць журналісты,—не без гордасці паведамляе Т. Бедункевіч. — «Батлейка» стала з'явай у культурным жыцці не толькі Смаргоншчыны, але і ўсёй рэспублікі. Тэатр гэты жыве, развіваецца, ён палюбіўся вясковым жыхарам. Наогул, адыгрывае вялікую ролю ў эстэтычным выхаванні нашай моладзі.

Пра аўтарытэт тэатра гаворыць хаця б ужо той факт, што ў будынку Смаргонскага касцёла мяркуецца неўзабаве адкрыць музей батлейкі.

Ну, а што ж галоўныя батлейшчыкі Яўгенія і Алесь? Як яны жывуць? Ці спраўдзіліся іх студэнцкія мары?

...Дома была толькі гаспадыня. Ды і то спяшалася: праз гадзіну-другую ў мясцовым прафілакторыі ў іх выступленне.

Так неспадзявана мы сталі гледачамі «Батлейкі».

Пакуль Алесь з хлопцамі раскладвалі рэквізіт, ладзілі батлеечную скрынку, у фае прафілакторыя пачала збірацца публіка.

І вось дзверцы скрынкі адчыніліся. На свет белы, як з далёкай мінуўшчыны, з'явіліся персанажы старадаўняй батлейкі—цар Ірад, Смерць, Мужык, Салдат, Баба... Здалося нават, што апынуліся мы недзе на кірмашы ў сярэдневяковым горадзе, і гудзе задаволены відовішчам натоўп, і б'юць капытамі нецярплівыя коні. Дзеянне, як у сапраўдным балагане, закруцілася па сваіх законах. І вострае слоўца, і жарт, і кпіны, і музыка-батлейшчык—усё было ў спектаклі, які аднолькава спадабаўся і дарослым, і юным гледачам. Спецыяльна для дзяцей «Батлейка» ў той вечар паказала яшчэ два спектаклі—«Лёгкі хлеб» і «Гісторыя пра хлопчыка Саўку».

...Змоўклі гукі скрыпкі, зачынілася скрынка. Скончылася свята. Разышліся па навакольных вёсках юныя артысты. На сваім транспарце (яна—на веласіпедзе, ён—на мапедзе) паехалі дахаты Жэня і Алесь.

Спадчына ў Зарудзічах дасталася ім не бог ведае якая. Дах над галавой ды падлога пад нагамі. Усё астатняе дарабляй сваімі рукамі.

— Але мы ведалі, куды едзем і з чаго давядзецца пачынаць,—прыгадваю я расказ Жэні.—Што датычыцца мяне, дык тутэйшыя мясціны з дзяцінства добра ведаю—заўсёды адпачывала летам у бабулі. Тут і сяброў многа. Пасля сканчэння мастацкага вучылішча ў Мінску, калі рыхтавалася да паступлення ў інстытут, год жыла ў Зарудзічах, працавала на сілікатным заводзе. Ну а ўжо ў час вучобы ў інстытуце мы разам з Алесем бывалі ў вёсцы. Ён, хаця і гараджанін, любіў у нас і працаваць, і адпачываць. Словам, нам тут падабалася. Мясціны навокал казачныя. Усё дыхае гісторыяй, даўнінай. Побач Залессе, дзе сядзіба кампазітара Агінскага, недалёка ад нас была заснавана славутая «Смаргонская акадэмія», па гэтых сцежках хадзілі некалі ад Заскавіч да Рудзіч батлейшчыкі...

Рашэнне пераехаць жыць у Зарудзічы выспела ў іх паступова. І вось яны тут. З сабой прыхапілі кнігі ды некалькі лялек з дыпломнага спектакля. І адразу пачалі працаваць. Зноў зрабілі батлеечную скрынку (саламяныя фігуркі для яе ўпрыгажэння дапамагла сплесці Алесева маці—таксама мастачка), новыя лялькі, напісалі тэкст на тэмы народных казак. Як кажа Жэня, да кожнай рэпетыцыі школьнікі, якія сталі першымі ўдзельнікамі тэатра, прыносілі свае імправізацыі. Ім вельмі спадабалася батлейка, хаця тыя спектаклі былі хутчэй варыяцыямі на тэму батлейкі.

Першыя іх выступленні прыйшліся даспадобы мясцовым гледачам, неяк ускалыхнулі ціхую плынь вясковага жыцця. Далей—болей. «Батлейка» неўзабаве папоўнілася артыстамі—цяпер ужо дарослымі. «Заняліся лялькамі» калгасны электрык Аркадзь Губар, прадаўшчыца Таццяна Кужаль, яе муж Юрый, па спецыяльнасці будаўнік, рабочы Сяргей Салагуб, культработнік Таццяна Зіновіч. Да моладзі далучыўся стары скрыпач з Пярэбнавічаў Антон Высоцкі. Разам з імі Я. Ліс і А. Лось вырашылі ставіць спектаклі на сучасныя тэмы, а тэмы браць не з літаратурнага архіва, а са свайго, вясковага жыцця.

Са спектаклямі «Гора-півакі», «Н[illegible]чайная гісторыя са звыча[illegible]ай казой» «Батлейка» аб'ехала ўсе навакольныя і дальнія вёскі раёна, выступаючы і ў клубах, і пад адкрытым небам. Цяпер ужо артыстаў - лялечнікаў усюды сустракалі як добрых знаёмых.

— Якой жа павінна быць адроджаная ў нас батлейка?—дзеліцца сваімі думкамі-сумненнямі А. Лось. — Спачатку схіляліся да таго, што яна павінна існаваць як аўтэнтычная. Аднак гэта музейны варыянт. А для паўнакроўнага яе жыцця ў натуральным асяроддзі патрэбна вастрыня, глыбіня погляду на рэчаіснасць, на сутнасць тых ці іншых з'яў, што адбываюцца ў нашым грамадстве. Менавіта сацыяльны змест зрабіў традыцыйны лялечны тэатр такім папулярным у народзе. Вось па гэтым шляху мы і вырашылі ісці.

Справа, якую абралі Яўгенія Ліс і Алесь Лось, захапіла іх цалкам. Да свайго доміка гаспадар зрабіў прыбудову, дзе будзе майстэрня. У ёй Жэня і Алесь мяркуюць займацца лялькамі, музычнымі інструментамі і графікай. Чым даўжэй жывуць у вёсцы, тым болей узнікае праблем. Скажам, ужо наладзілі быт. А не хапае часу прывесці да ладу агарод. Суседзі скоса паглядаюць—што за гаспадары? Завялі коз—трэба даглядаць. Але ж тэатр забірае ўвесь час, яму падпарадкаваны расклад іх дня. Адна з самых складаных праблем—адсутнасць транспарту. Гэта моцна звязвае, не дае магчымасці вандроўнаму па сваёй прыродзе тэатру рухацца. Але, здаецца, пытанне ўжо станоўча вырашана, і неўзабаве тэатр з Залесся зможа ездзіць на зручным мікрааўтобусе.

Так выгл[illegible]е аднапавярховая батлеечная скрынка. Ідзе спектакль.

Зноў жа, у Залескім Доме культуры няма памяшкання, дзе магла б размясціцца з усім рэквізітам «Батлейка». Усё гэта арганізацыйныя пытанні, якія, несумненна, звязаны з творчымі і не могуць не хваляваць кіраўнікоў тэатра. Але ёсць і чыста творчыя праблемы.

— Рэпертуар, — адназначна канстатуе Жэня.— Як бы мы ні хацелі, але не паспяваем самі пісаць новыя інтэрмедыі, спектаклі, сцэнкі. Нашы папярэднікі, колішнія батлейшчыкі, сапраўды былі універсаламі. Думаецца, што нам маглі б дапамагчы ў гэтай справе студэнты-філолагі, літаратары, журналісты.

Вось у такім коле праблем, у самай гушчыні жыцця працуюць маладыя культработнікі, па спецыяльнасці мастакі. Не ўсе разумеюць іх апантанасць. Але паважаюць за прынцыповасць і адданасць сваёй справе.

Бадай, самы вялікі ўплыў аказалі двое гэтых маладых людзей на мясцовую дзятву. Для многіх з іх тэатр у Залессі стаў чымсьці накшталт духоўнага трампліна. Тут школьнікі далучаліся да творчасці, зведвалі яе мукі і радасці, вучыліся многа працаваць.

— Я ніколі раней не любіла лялечнага тэатра, не разумела яго, пакуль не стала хадзіць у «Батлейку»,—прызналася адна з удзельніц калектыву Таццяна Зіновіч.— Захопленасць, самаадданасць нашых кіраўнікоў проста перавярнулі маё ўяўленне аб людзях мастацтва, наогул аб ролі мастацтва ў жыцці чалавека.

Таццяна Зіновіч, між іншым, сказала гэта не для прыгожага слоўца. Цяпер яна сама працуе культработнікам, збіраецца паступаць у мінскі інстытут культуры на факультэт рэжысуры. І хоча, каб у іх вёсцы дзеці вучыліся і маляваць, і музіцыраваць, і танцаваць, і іграць спектаклі.

* * *

Калі фотакарэспандэнт рабіў здымкі ўдзельнікаў тэатра непадалёку ад сядзібы кампазітара Агінскага, каля маляўнічага вазка з батлеечнай скрынкай сабраўся-такі невялікі натоўп. «Мусіць, нешта пакажуць?»—пыталіся старыя людзі. Так і стаялі яны, чакаючы свята і радасці, пакуль конік, абкружаны дзецьмі, паціху не рушыў з месца.

Таццяна АНТОНАВА.

Фота С. КРЫЦКАГА.

СВЯТА НА ВАЛОЖЫНШЧЫНЕ

На пачатку чэрвеня ў Валожынскім раёне праходзіла свята народнай творчасці, прысвечанае 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Асноўныя мерапрыемствы прайшлі ў раённым цэнтры. На стадыёне адбыўся вялікі канцэрт, у якім прынялі ўдзел госці з Мінска і мясцовая самадзейнасць.

Гасцей сустрэлі хлебам-соллю на мяжы Валожынскага раёна. А ў самім Валожыне свята пачалося ўскладаннем кветак да магілы савецкіх салдат, што загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У час свята перад валожынцамі выступілі народныя ансамблі «Лявоніха» Палаца культуры Мінскага трактарнага завода, народны хор вытворчага аб'яднання «Мінскпрамбуд», народны ансамбль пантамімы «Лік» Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтазавода, тэатр-студыя «Калізей» Беларускага політэхнічнага інстытута і іншыя калектывы.

Шмат радасці атрымала мясцовая дзятва. На канцэрце яна размясцілася на траве ля імправізаванай сцэны і была сярод самых удзячных, эмацыянальных гледачоў. Цёпла сустрэлі ўдзельнікі свята вакальную групу ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны з Валожыншчыны. На свяце гучалі беларускія, украінскія, рускія, польскія мелодыі. Свята працягвалася ў калгасах і саўгасах раёна, куды потым накіраваліся групы ўдзельнікаў канцэрта.

В. БОГУШ.

НА ЗДЫМКАХ: удзельнік свята — саўгасны хор; уручэнне памятных сувеніраў; выстаўка самадзейнай творчасці.

Фота У. КРУКА.

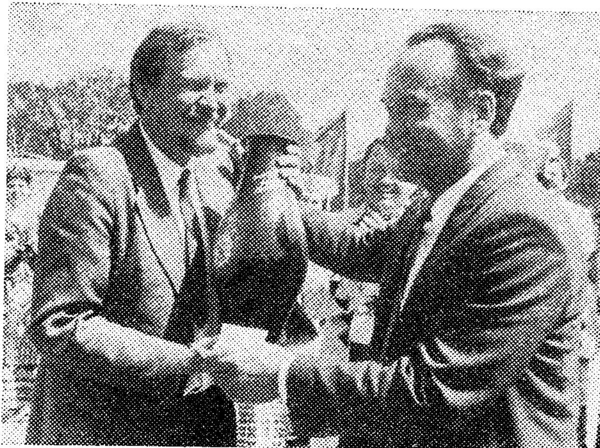

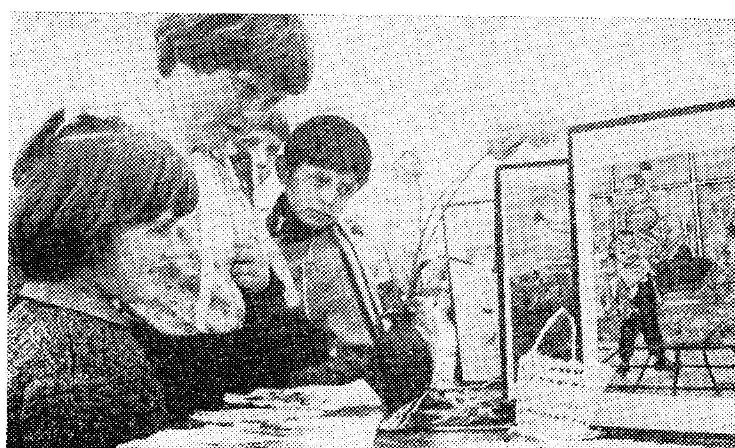

ПА СТАРОНКАХ СТАРОЙ ПЕРЫЁДЫКІ

ШТО ДАЕ ПОШУК

Гартаць старую перыёдыку і цікава, і пазнавальна. Тут заўсёды можна сустрэць матэрыял, які раней проста не быў заўважаны або па нейкіх прычынах падаўся неістотным. У гэтым я пераканаўся, калі перагортваў газету «Кур'ер Віленьскі», якая выходзіла на польскай мове і даволі шырока распаўсюджвалася ў Беларусі ў мінулым стагоддзі. У свой час мне даводзілася праглядаць камплекты «Кур'ера» за 1860—1862 гады, але тады па-за ўвагаю засталіся розныя абвесткі і паведамленні. Знаёмства ж з імі прынесла неспадзяваныя вынікі. У раздзеле «Дзённік Віленьскі», дзе даваліся звесткі пра тое, хто, калі і адкуль прыязджаў у Вільню і ў якой гасцініцы спыняўся, мне колькі разоў сустрэліся прозвішчы беларускіх пісьменнікаў. Альгерд Абуховіч, напрыклад, у 1862 годзе наведаў Вільню тройчы. Быў ён тут і ў дзень пахавання Уладзіслава Сыракомлі (18 верасня) і, відаць, праводзіў любімага песняра роднага краю ў апошні шлях («Кур'ер Віленьскі», 1862, № 71).

Журналісцкія, а можа, калекцыянерскія справы прыводзілі ў Вільню Аляксандра Ельскага. Сюды прыязджаў ён у сакавіку 1860 года («Кур'ер Віленьскі», 1860, № 20) і ў снежні 1862 года («Кур'ер Віленьскі», 1862, № 101) і заўсёды спыняўся ў гасцініцы Нішкоўскі.

У полі зроку апынулася і імя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Пісьменнік згадваецца ў «Дзённіку» сярод тых, хто прыехаў у Вільню з 9 да 15 красавіка1861 года і пасяліўся ў доме Мантвілы («Кур'ер Віленьскі», 1861, № 27). Але тут аўтар будучай «Пінскай шляхты», здаецца, не затрымліваўся: трэба было спяшацца ў Коўна на сустрэчу з Сыракомлем, які меўся ехаць у Варшаву.

Відавочна, гэтыя штрыхі да біяграфій пісьменнікаў не надта буйныя. Не бяруся прадказваць, якое месца зоймуць яны ў стварэнні жыццяпісаў пачынальніка[illegible]овай беларускай літарату[illegible] але так ці інакш яны дапаўняюць даволі скупы запас інфармацыі пра нашых пісьменнікаў мінулага стагоддзя.

Штосьці, вядома, дадае да жыццяпісу Дуніна-Марцінкевіча і карэспандэнц[illegible] пра музычныя канцэрты [illegible] дачкі і сына, якія адбыліся ў канцы лета 1849 года ў Гродне. «19 і 24 жніўня,—паведамляў гродзенскі карэспандэнт у «Тыгодніку Пэтэрсбурскім» (1849, № 69),— наша публіка з прыемнасцю правяла пару гадзін часу, слухаючы фартэп'янную ігру двух дзяцей-артыстаў—дванаццацігадовага Міраслава і трынаццацігадовай Камілы Марцінкевічаў, якія прыехалі ў наш край з губеранскага горада Мінска. Мы нічолькі не пераўвялічваем, называючы іх артыстамі. Хоць ігра на фартэп'яна вымагае цяпер шмат умоў, каб мець права выступаць з ёю публічна, аднак, паводле думкі знаўцаў, музычны талент Марцінкевічаў, бясспрэчна, упаўнаважвае іх на гэта».

Допіс, у якім выказваецца захапленне выканаўчымі здольнасцямі Камілы і Міраслава, каштоўны сваёй інфармацыяй пра рэпертуар маладых музыкантаў (фінал з оперы Даніцэці «Лукрэцыя Борджа», мелодыі Ліста, варыяцыі Гензельта і самой Камілы Марцінкевіч). Акрамя таго, матэрыял невядомага гродзенскага карэспандэнта ў «Тыгодніку Пэтэрсбурскім» пашырае наша ўяўленне пра геаграфію выступленняў піяністаў - вундэркіндаў (не толькі ў Мінску, Вільні, Кіеве, Варшаве) і пацвярджае, што ў сям'і Дуніна-Марцінкевіча панаваў дух высокай музычнай культуры.

Пра музычнае жыццё ў Люцыне, што на Віцебшчыне, расказаў у сваёй нататцы ў часопісе «Клосы» (1869, № 222) Вінцэнт Газдава-Рэут, які друкаваў раней свае рамантычныя вершы ў альманахах «Незабудка», «Рубон» і «Рочнік Літэрацкі». Ён адзначыў, у прыватнасці, добры ўзровень ігры пятнаццацігадовай дачкі мясцовага лекара Зосі Садкоўскай, якая выканала уверцюру з оперы «Эрнані» Вердзі, і асаблівую ўвагу звярнуў на галоп Пшыборы, напісаны на тэму «Беларуская дуда». «Мы, хто зжыўся з нашым людам,—пісаў Газдава - Рэут,—прызнаем, што патрэбны быў талент Пшыборы, каб на такой простай канве правясці праз разнастайныя пасажы надзвычай манатонны народны матыў і зрабіць з гэтага рэч сапраўды прыгожую, нават для выпрабаваных меламанаў».

Забытая карэспандэнцыя раскрывае журналісцкі бок літаратурнай працы Вінцэнта Рэута і яго цікавасць да выкарыстання беларускіх народных мелодый у прафесійнай музыцы.

Можна было б прывесці яшчэ не адзін матэрыял з перыёдыкі мінулага стагоддзя, абмінуты даследчыкамі. Але, думаецца, тут дарэчы будзе прыгадаць, што прагляд пецярбургскага «Краю» і вывучэнне апублікаванага ў ім некралога, прысвечанага памяці Францішка Багушэвіча, дазволілі ў свой час беларускаму даследчыку літаратуры Сцяпану Александровічу атрымаць звесткі пра псеўданімы і крыптанімы аўтара «Дудкі беларускай» і дзякуючы гэтаму адкрыць невядомую старонку журналісцкай дзейнасці беларускага паэта—яго супрацоўніцтва ў польскім штотыднёвіку.

А вось на шматлікія матэрыялы Аляксандра Ельскага, раскіданыя па розных перыядычных выданнях, увага не звярталася. Недастаткова вывучаны нават яго допісы ў часопіс «Край». Сярод іх сустракаюцца такія, што ўяўляюць каштоўнасць і як аўтарскія творы, і як адзіныя гісторыка - літаратурныя сведчанні часу і падзей. Так, пасля публікацыі жыццяпісу вядомага гісторыка і этнографа Адама Кіркора,

(Заканчэнне на 8-й стар.).

З НОВЫХ ВЕРШАЎ

Максім ЛУЖАНІН

ЗАКОЛКІ СРЭБРА

Шмат аб[illegible]іў я, паплаваў па кожным
Моры, ганяў аж за свет паязды,
І адчыняла вачам падарожжа
Поўныя цэбры вясёлай вады —

Нашы азёры! Падумайце, колькі
Лепель [illegible]ліў іх і Браслаў убраў,
Быццам бы чыстага срэбра заколкі,
Даўшы лугам, затаіўшы ў барах.

Люстры азёр, старыкі з чаратамі,
Волкі, сляпучы, нясцерпны блакіт,
Голас даюць, гаманіць не прысталі,
А зачыналі іх — ледавікі!

Голас даюць, што дагэтуль жывыя
З працы і догляду нашых дзядоў
І на пагрозы нябёс агнявыя
Бровы нахмурваюць лазнякоў.

Вельмі прашу вас, наступныя хлопцы,
Перш чым рыдлёўку падняць ці тапор,
Смол паспытайце ў асуджанай хвойцы,
Зор пашукайце на днішчах азёр.

І страпянецца душа ад багацця —
Сілу далі яны, славу далі
Нашай без ліку падпальванай хаце,
Нашай штовек выбіванай зямлі.

Гурт нашых рук — неадольная змога,
Дый каб дарэшты зямлі не зганець,
Лепей падбаем адно пра другога,
Будзе і дрэвам і нам трывалей.

Нэля ТУЛУПАВА

ВОСЕНЬСКІЯ ЗГАДКІ

А ў лясной каліны
Ягады як зоркі.
А ў лясной кулінкі
Ягады як знічкі.

Век глядзець на неба —
Бачыць толькі зоркі.
Мо таму кулінкі
Каля сцежак горкнуць.

А глядзець пад ногі,
Як сляпень звякуеш.
Мо таму каліну
Кожны пасмакуе.

Ягадна калінам.
Просяць: падыдзі.

Потайна кулінкам.
Паспрабуй знайдзі.

ЖОЎТЫЯ СЛІВЫ

...Стамілася.
Села.
Рукі,
Нібы ў спякоту
Лілеі,
Пачарнелі,
Звялі,
Памлелі.

Пераспяваюць
Жоўтыя слівы.
А сын,
Што сад гадаваў,—
Не едзе...

Усхопіцца маці,
Думкі шчымлівыя
Сэрца яе
Развярэдзяць.

Юрась СВІРКА

ЧАЛАВЕК

Калі б заўсёды прабачэння
Прасіў у ручайкоў і рэк,
Што іх мяняецца цячэнне,—
Ён быў бы хілым, чалавек.

Калі б не плавіў ён жалеза,
На рэках не стаўляў плацін,—
Далёка быў бы ад прагрэсу
Ён, пушчы сын і поля сын.

Калі б не адпусціў ён сына
Вучыцца мудрасці людской,—
Не бачыць бы тых далячыняў,
Што сёння ззяюць сінявой.

Калі б ён любаваўся борам,
Схіляўся перад ім адным,—
У неба ўзняўся б ён не скора,
Здзічэў бы ў лесе векавым.

Калі б сядзеў ён ля балота,
Драмаў пад шапаценне траў,—
І сёння вышыню палёту
Па соснах бы і вызначаў.

ШТО ДАЕ ПОШУК

(Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.).

дзе выказвалася здагадка, што ён быў «сынам уніяцкага святара», Аляксандр Ельскі прыслаў праз нейкі час у «Край» удакладненне да сваёй ранейшай інфармацыі. «Цяпер у мяне ёсць дакументы,—пісаў Ельскі ў лісце да рэдакцыі,—якія дапаўняюць звесткі, а менавіта: хоць некаторыя Кіркоры са старой шляхты ў колішнім ваяводстве Мсціслаўскім належалі да уніяцкага абраду, але бацькі Адама — землеўладальнікі. Бацька Караль і маці Тэкля з Валадковічаў лічыліся католікамі. Адам нарадзіўся ў фальварку Слівін у 1812 годзе, быў ахрышчоны 17 студзеня ксяндзом-кармелітам... пра што сведчыць аўтэнтычная метрыка Магілёўскага рымска - каталіцкага архібіскупства за № 3 906, пацверджаная 19 чэрвеня 1857 г.» («Край», 1887 № 23).

Або вось яшчэ адна карэспандэнцыя. «Нядаўна,—паведамляў Ельскі ў часопісе «Край» (1895, № 44),—памёр у Мінску шанаваны чалавек, медык-філантроп Неслухоўскі, сын Люцыяна, калісьці ўсімі паважанага сакратара Мінскай цывільнай палаты. Пасля сканчэння Медыка-хірургічнай акадэміі ў Пецярбургу ён займаў пасаду лекара пры 18-й артылерыйскай брыгадзе ў Кіеўскай акрузе: яго надзвычай любілі салдаты і калегі за лагодны характар і бязмежную адданасць хворым і ахвярнасць, бо ён не толькі бясплатна лячыў бедных, але і грашыма дапамагаў ім са сваіх сціплых сродкаў... Лячыўся ён у Мікалаеўскім шпіталі ў Пецярбургу. Перавезены ў родны Мінск, скончыў тут сваё жыццё 17 верасня».

Няма сумнення, што ў гэтым допісе Аляксандр Ельскі расказаў пра малодшага брата Янкі Лучыны і тым самым данёс да нас звесткі, здольныя паглыбіць уяўленне пра сям'ю Неслухоўскіх, якая дала новай беларускай літаратуры аднаго з самых тонкіх лірыкаў.

Зразумела, такім чынам, што матэрыялы, назапашаныя ў польскім штотыднёвіку «Край» (і не толькі ў ім) і збольшага вядомыя беларускім літаратарам, маюць гісторыка - літаратурную цікавасць і раней ці пазней будуць выкарыстаны як незаменныя крыніцы для вывучэння польскамоўнай публіцыстыкі беларускіх пісьменнікаў другой паловы XIX стагоддзя.

Уладзімір МАРХЕЛЬ.

Нароўля — невялікі беларускі гарадок на беразе Прыпяці. Вядомы ён з XVIII стагоддзя. Тут у 1750—1751 гадах адбывалася сялянскае паўстанне, тут у больш спакойныя часы развіваліся народныя рамёствы. Нараўлянскія людзі спрадвеку ўмелі і працаваць, і весяліцца, а калі спатрэбіцца, абараняць сваю зямлю. Пра ўсё гэта расказваюць сёння экспазіцыі мясцовага музея.

НА ЗДЫМКУ: краязнаўчы музей у Нароўлі.

Фота І. КУРМАНОВІЧА.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС: МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44. ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Зак. 1012